

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพของคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในประเทศมีความแตกต่างกันมากในสังคมไทย กล่าวคือ สัดส่วนการมีรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมีความต่างกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “รวยกระจุก จนกระจาย” ซึ่งจากข้อมูลของนิตยสารธุรกิจระดับโลกได้จัดอันดับกลุ่มคนรวยที่มั่งคั่งในปี พ.ศ. 2562 ระบุว่า กลุ่มคนรวยอันดับหนึ่งของไทย มีทรัพย์สินรวมประมาณ 9.41 แสนล้านบาทและอันดับรองไปจนถึงอันดับที่ 50 มีทรัพย์สินรวมทั้งหมดประมาณ ประมาณ 5.14 ล้านล้านบาท (Forbesthailand.com, 2562) และในขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2562 จากข้อมูลทางสถิติระบุว่ากลุ่มคนยากจน มีรายได้เฉลี่ย 3,016 ต่อคนต่อเดือน และมีรายจ่ายเฉลี่ย 2,216 บาท ต่อคนต่อเดือน ซึ่งดูเหมือนว่ากลุ่มคนยากจนจะมีรายได้ที่สูงกว่ารายจ่ายก็ตาม แต่รายได้เช่นนี้ ยังไม่สะท้อนถึงโอกาสที่จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีรายได้ที่เพียงพอกับค่าครองชีพที่มีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นทุกปีซึ่งกลุ่มคนยากจนเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำอาชีพในภาคเกษตรกรรมและอาชีพชุมชนท้องถิ่นที่ถือเป็นรากฐานของประเทศ แต่ที่ผ่านมามีอาชีพรากฐานเหล่านี้ ยังขาดการพัฒนาและสนับสนุนอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม อาจเป็นเพราะภาครัฐในขณะนั้นให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มุ่งสู่ภาคอุตสาหกรรมและการส่งออกเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562: 12) ประกอบกับเกิดสถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นวิกฤติต้มยำกุ้ง ในปีพ.ศ. 2540 วิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ คือ วิกฤติ Dot-Com ในปี พ.ศ. 2543 และวิกฤติ Subprime ในปี พ.ศ. 2552 และวิกฤติยูโรโซน ในปี พ.ศ. 2544 ที่ผ่านมามีวิกฤติโรคไวรัสโคโรนา-19 ในปี พ.ศ. 2563 ที่รุกรามกระทบถึงเศรษฐกิจของประเทศทั่วโลก และไม่รู้ว่าการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 จะสิ้นสุดในเวลาใด เป็นเรื่องจำเป็นที่ภาครัฐต้องบริหารจัดการวิกฤติเหล่านี้ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มผู้ยากจนทั้งสิ้น (Finnomena.com, 2563) จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่รัฐบาลให้ความสำคัญและกำหนดนโยบายเพื่อลดปัญหาที่เกิดกับกลุ่มคนยากจนเหล่านี้ ที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะกำหนดนโยบายที่มีเป้าหมายในการสร้างงาน สร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อลดปัญหาในด้านอื่นๆ เช่น ขาดการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมถูกสุขลักษณะ ปัญหาทางสุขภาพอนามัย การเกิดโรคภัยไข้เจ็บ และขาดการได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัย เป็นต้น (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562: 32)

ด้วยเหตุนี้ แนวทางแก้ไขที่ตรงประเด็นกับปัญหาดังกล่าว คือการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากระเบิดจากภายในโดยคนในชุมชนร่วมคิดร่วมตัดสินใจและลงมือทำและมีภาคีเครือข่ายเอกชนร่วมกันขับเคลื่อน ทำให้เกิดสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ในชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การนำศักยภาพของพื้นที่ วิถีชีวิต และอาชีพชุมชน ไม่ว่าจะการทำอาชีพเป็นปัจเจกบุคคลหรือรวมเป็นกลุ่มอาชีพในการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะร่วมกันยกระดับในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิดเม็ดเงินหมุนเวียนในชุมชนสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน มีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ โดยมีภาครัฐเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนและกำหนดนโยบายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนำไปสู่การสร้างรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่น

ซึ่งสอดคล้องกับคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 โดยกำหนดนโยบายหลักต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่กลุ่มอาชีพชุมชน โดยพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชื่อมโยงกับธุรกิจหลัก ธุรกิจสนับสนุนและพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของคนในชุมชนโดยมีสถาบันการศึกษาสนับสนุนในการทำธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มากขึ้น ทั้งนี้คณะรัฐมนตรียังมีมติให้แนวทางกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญประกอบด้วย การพัฒนาอาชีพชุมชนเพื่อสร้างรายได้ในด้วยการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น และส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่เพื่อเป็นการสร้างโอกาส โดยชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562: 11-12)

และสอดคล้องกับข้อมูลนโยบายกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นของรัฐโดยนโยบายของรองนายกรัฐมนตรี (ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์) กำหนดให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นการการใช้ทรัพยากรและเอกลักษณ์โดดเด่นในพื้นที่ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณค่าโดยภาครัฐทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมอย่างเหมาะสม อาทิ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในด้านผลิตภัณฑ์อาชีพชุมชนหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สืบทอดกันมาและสนับสนุนการรวบรวมข้อมูลเรื่องราวของมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562: 8) และยังสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปี พ.ศ. 2560-2564 ประเด็นการพัฒนาแหล่งสินค้าชุมชนที่สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวผ่านการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนให้สามารถผลิตหรือสร้างผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์มีความโดดเด่นที่เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว (เมืองหลัก เมืองรอง ชุมชน) ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชนอันเกิด

จากนักท่องเที่ยวจับจ่ายใช้สอยในพื้นที่นั้นๆ (กรมการท่องเที่ยว, 2561: 29) ทั้งนี้ผลจากเพิ่มมูลค่าของ
ทรัพยากรชุมชนส่งผลทางอ้อม พบว่า เกิดการกระจายรายได้ของชุมชนและมีความห่วงหาพันทรัพยากร
ชุมชน การอนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และอาชีพในชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดกันที่สืบทอดกันมา
(สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558: 28) ดังปรากฏรายงานการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนจากการท่องเที่ยว
ชุมชน ในปี พ.ศ. 2561 รายได้ท่องเที่ยวชุมชนโดยรวมประมาณ 1,267 ล้านบาท โดยเกิดประโยชน์
โดยตรงต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างรายได้ เช่น โฮมสเตย์ 14,405 หลัง ลานกางเต็นท์ 1,109 แห่ง
โรงแรม 1,370 แห่ง กลุ่มผู้ประกอบการอาหาร 3,590 แห่ง ร้านอาหาร 7,274 แห่ง แผงจำหน่ายอาหารและ
เครื่องดื่ม 9,405 แห่ง อื่นๆ 748 แห่ง และเกิดประโยชน์ทางอ้อม เช่น การพัฒนามูลค่าเพิ่มของสินค้า
และบริการ มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สร้างแรงจูงใจ
ให้คนรุ่นใหม่ทำงานที่บ้านเกิด และสร้างความสุขในชุมชน (อนุพงษ์ เผ่าจินดา, 2561)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า การกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นดังกล่าว จะทำให้เกิดรายได้
หมุนเวียนในชุมชนโดยภาพรวมเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่เมื่อวัดผลรายได้ของแต่ละชุมชนที่ผ่านมา พบว่า
มีผลในระยะสั้นๆ เท่านั้น อาจเป็นเพราะขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมและสนับสนุนความพร้อมใน
ทักษะความรู้ในการรองรับการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนนั้นๆ หรือขาดการต่อยอดที่ทำให้ชุมชน
ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะได้พึ่งตนเอง ดังปรากฏในรายงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของ
สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558) ได้ให้ความเห็นว่า การกำหนดนโยบายท่องเที่ยวเชิงขาดการบูรณาการให้
เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงนโยบายให้
ไปสู่แผนและการปฏิบัติโดยเฉพาะในระดับพื้นที่เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวของประเทศมีความ
หลากหลายและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหลายหน่วยงาน ซึ่งบางแหล่งท่องเที่ยวมีหน่วยงานที่มี
อำนาจในการดูแลรับผิดชอบหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การบริหารจัดการแหล่ง
ท่องเที่ยวทำได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพมากนัก รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงขาดประสิทธิภาพการบริหาร
จัดการ ขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ และการสนับสนุนอัตลักษณ์ของพื้นที่ให้โดดเด่น อีกทั้ง
การดำเนินงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ยังไม่มี การปฏิบัติได้
เห็นเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่เหมาะสม การพัฒนากลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าและบริการที่
มีจุดเด่นของพื้นที่ ซึ่งข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหานี้ภาครัฐควรลงทุนด้านการศึกษาวิจัยและ
พัฒนาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่โดยการจัดทำและเผยแพร่
เรื่องเล่าต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวให้ครอบคลุมมากขึ้นรวมทั้งควรมีการเชื่อมโยงเรื่องราวระหว่างพื้นที่
ให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ๆ (สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558: 38-42) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางฟื้นฟูและ
รองรับการท่องเที่ยวที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดและเป็นวงกว้างจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคไวรัส
โควิด-19 โดยกำหนดมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนให้ออกมาเที่ยวเมืองรอง

เที่ยวชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้ (Educate) ที่เจาะไปถึงเส้นที่ซ่อนอยู่ของแต่ละชุมชนให้มากยิ่งขึ้นรวมถึงกำหนดการพัฒนาที่ชัดเจนเจาะลึกและเป็นรูปธรรมด้วยการท่องเที่ยวชุมชนวิถีใหม่เน้นมุ่งเน้นคนไทยเที่ยวไทยและมีความปลอดภัยสูงสุดและจะทำให้คนไทยตัดสินใจท่องเที่ยวในชุมชนกลับมาเร็วกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ (พิพัฒน์ รัชกิจประการ, 2563)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กลุ่มอาชีพชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการท่องเที่ยวชุมชน และคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากิจกรรมกลุ่มอาชีพชุมชนในแต่ละประเภทยังคงเป็นเสน่ห์ให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัส เลือกรับ เลือกซื้อ ไม่ว่าจะเป็นของที่ระลึก อาหารพื้นบ้าน เครื่องดื่มสมุนไพร และศิลปะการแสดง การละเล่นที่อยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวทั้งเมืองหลัก เมืองรอง และในชุมชนท้องถิ่นจะเห็นได้จากภาครัฐที่จัดสรรงบประมาณพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนผ่านโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ลงสู่ชุมชนกว่า 3,000 ชุมชน โดยกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อคัดสรรชุมชนที่มีพื้นที่ มีศักยภาพ มีความพร้อมและความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์ชุมชน ในการผลักดันเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นำไปสู่การสร้างรายได้ให้กระจายอยู่กับคนในชุมชนบนพื้นฐานเสน่ห์ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ ที่ดัดแปลงให้เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและคนในชุมชนมีความสุข (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561: 3-4)

อย่างไรก็ดีแม้ว่าการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนเพื่อสร้างโอกาส สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพชุมชนและคนในชุมชนที่ครอบคลุมและทั่วถึงเป็นเรื่องที่ดีมีประโยชน์และส่งผลให้เกิดคุณค่าของชุมชน แต่ควรคำนึงถึง บริบทความแตกต่างกันของแต่ละชุมชนที่มีการรวมกลุ่มทำอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่และมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ชุมชน และกลุ่มอาชีพศิลปะการแสดงต่างๆ มีความจำเป็นถึงการเจาะลึกถึงเสน่ห์ของชุมชนที่แท้จริงเพื่อให้เกิดผล การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น (พิพัฒน์ รัชกิจประการ, 2563) และควรคำนึงถึงสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวว่า มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและตรงกับความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ และมีรายละเอียดที่เพียงพอที่จะสะท้อนความเป็นมาและอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน รวมทั้งมีเรื่องราวที่น่าสนใจ สอดคล้องกับบริบททางนิเวศน์และวัฒนธรรมของพื้นที่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากฐานความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านและต้องมีการต่อยอดและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ สอดคล้องความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนย่อมมีการต่อยอดไปสู่กิจกรรมและสร้าง การเรียนรู้เสริมสร้างคุณค่าและประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว (วรพงศ์ ผูกู, 2563)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เจ้าของธุรกิจนำเที่ยวท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน ควรคำนึงถึงความต้องการที่จะพัฒนาของกลุ่มซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ใช่เพียงแต่วางขายเท่านั้น แต่ควรมีความต่อเนื่องในการซื้อ-ขายต่อให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจที่จะการนำไปขายต่อ อันจะสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม

อาชีพหรือสมาชิกได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งควรพิจารณาถึงความพร้อมของกลุ่มอาชีพในการยกระดับผลิตภัณธ์เพื่อการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น การมีมาตรฐานของผลิตภัณธ์ชุมชนที่สร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว การมีบรรจุภัณธ์ และช่องทางติดต่อที่ทำให้นักท่องเที่ยวสะดวกในการซื้อ ซึ่งกลุ่มอาชีพอาจขาดความรู้ความเข้าใจและมีความต้องการที่จะให้หน่วยงานเข้ามาช่วยพัฒนายกระดับผลิตภัณธ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน (สมชาย โอบาสเสถียร, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2563) ซึ่งสอดคล้องกับผลศึกษาวิจัยกลุ่มอาชีพชุมชนในตำบลบางปลา พบว่า ยังคงมีความต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมในประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วยการทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งการเรียนรู้อาชีพดั้งเดิมของชุมชนเพื่อเป็นกำลังใจกับกลุ่มอาชีพให้ดำรงอยู่และสืบทอดกันต่อไป และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ชุมชนที่มีอาชีพเป็นตัวนำ มีคุณภาพสินค้าและสถานที่ที่โดดเด่นเพื่อนำเสนอและรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีคนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ และรูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมกับอาชีพชุมชน อาทิ เสริมการขายสินค้าชุมชนด้วยการทำเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมกับกลุ่มอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคลองและการเชื่อมคลองในการทำเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือเพื่อเป็นช่องทางหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหรือทำเป็นตลาดน้ำที่มีกลุ่มอาชีพหรือผู้นำชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ (ธจักร ภัทรพันธุ์, 2561: 66-68)

ซึ่งข้อมูลเช่นว่านี้ สอดคล้องกับความคิดเห็นที่สำคัญจากการเข้าร่วมในการจัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพและความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตามนโยบายภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองและการท่องเที่ยวลงสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในปี พ.ศ. 2563 ผู้เข้าร่วมในการประชุม ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา ผู้อำนวยการกองสวัสดิการและสังคมสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มอาชีพชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ตำบลบางปลา ยังคงมีทรัพยากรชุมชนที่มีความโดดเด่น อาทิ มีกลุ่มอาชีพชุมชนดั้งเดิมมีคลองบางปลาที่เป็นคลองตรงที่สวยงาม น้ำใส มีตำนาน มีเรื่องเล่า ซึ่งเป็นเสน่ห์ของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ แต่ต้องอาศัยการศึกษาศักยภาพและความพร้อม เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้บริหารท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจและดำเนินการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพชุมชนที่ถือเป็นหัวใจหลักที่สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน” และผู้นำกลุ่มอาชีพชุมชนท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า “ทางกลุ่มเห็นด้วยกับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพร้อมให้ความร่วมมือ แต่จะให้กลุ่มดำเนินการย่อมเป็นไปได้ยากเพราะไม่รู้จะเริ่มได้อย่างไร ซึ่งปกติการขายผลิตภัณธ์ของกลุ่มส่วนใหญ่จะนำออกไปจำหน่ายตามเทศกาล งานประเพณี หรือตามที่หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัดสถานไว้ให้แต่รายได้ไม่แน่นอนและบางครั้งรายได้ไม่คุ้มกับค่าขนส่ง จึงมีความเห็นว่าควรมีสถานที่ที่แต่ละกลุ่มสามารถนำผลิตภัณธ์มาวางขายร่วมกันให้กับนักท่องเที่ยว”

และสมาชิกกลุ่มอาชีพชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่กลุ่มอาชีพชุมชนจะเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เพราะไม่มีความถนัดในการประชาสัมพันธ์ แม้ว่าจะมีหน่วยงานของรัฐให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการขายผลิตภัณฑ์ทางออนไลน์ และวางจำหน่ายตามงานหรือเทศกาล แต่ยังคงมีรายได้ที่ไม่แน่นอน หากมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้จริงย่อมเป็นผลดีที่จะได้นำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มขายให้กับนักท่องเที่ยว โดยไม่ต้องเคลื่อนย้ายอุปกรณ์และผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกพื้นที่ ซึ่งมีค่าขนส่งและค่าแรงที่สูงกว่าการขายอยู่ในพื้นที่” จากข้อมูลเช่นว่านี้ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็น 1 ใน 6 ตำบลของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ยังคงมีความโดดเด่นของชุมชนดั้งเดิมที่ยังรวมกลุ่มทำอาชีพชุมชนที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา แม้ว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ถูกขยายเป็นชุมชนเมือง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษาข้อมูลสำคัญต่อการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรอื่นๆ นำไปใช้หรือประยุกต์ใช้กับอาชีพกลุ่มอาชีพชุมชนในพื้นที่ของตนหรือเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มอาชีพในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลกลุ่มอาชีพชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษากลุ่มอาชีพชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อเสนอกิจกรรมอาชีพชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
4. เพื่อวิเคราะห์กลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาในพื้นที่ เพื่อการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพชุมชน จำนวน 15 หมู่บ้าน ด้วยการสืบค้น ค้นหา เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลของการยังคงมีอยู่จริงของกลุ่มอาชีพชุมชน และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสำคัญที่มีต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการเพิ่มรายได้และเอกลักษณ์ของกลุ่มอาชีพชุมชน รวมถึงข้อมูล

สำคัญในการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนและวิเคราะห์ผลของการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยประยุกต์ใช้เทคนิค/กระบวนการ ระดมพลังสร้างสรรค์ Appreciation Influence Control: AIC ตามแนวคิดของวิลเลียม อี สมิธ (Smith, W. E., 2009: 135) เข้ามาเป็นส่วนสำคัญต่อการกำหนดแนวทางดำเนินงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การประชุมกลุ่ม (Focus Groups) และการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม (Brainstorming)

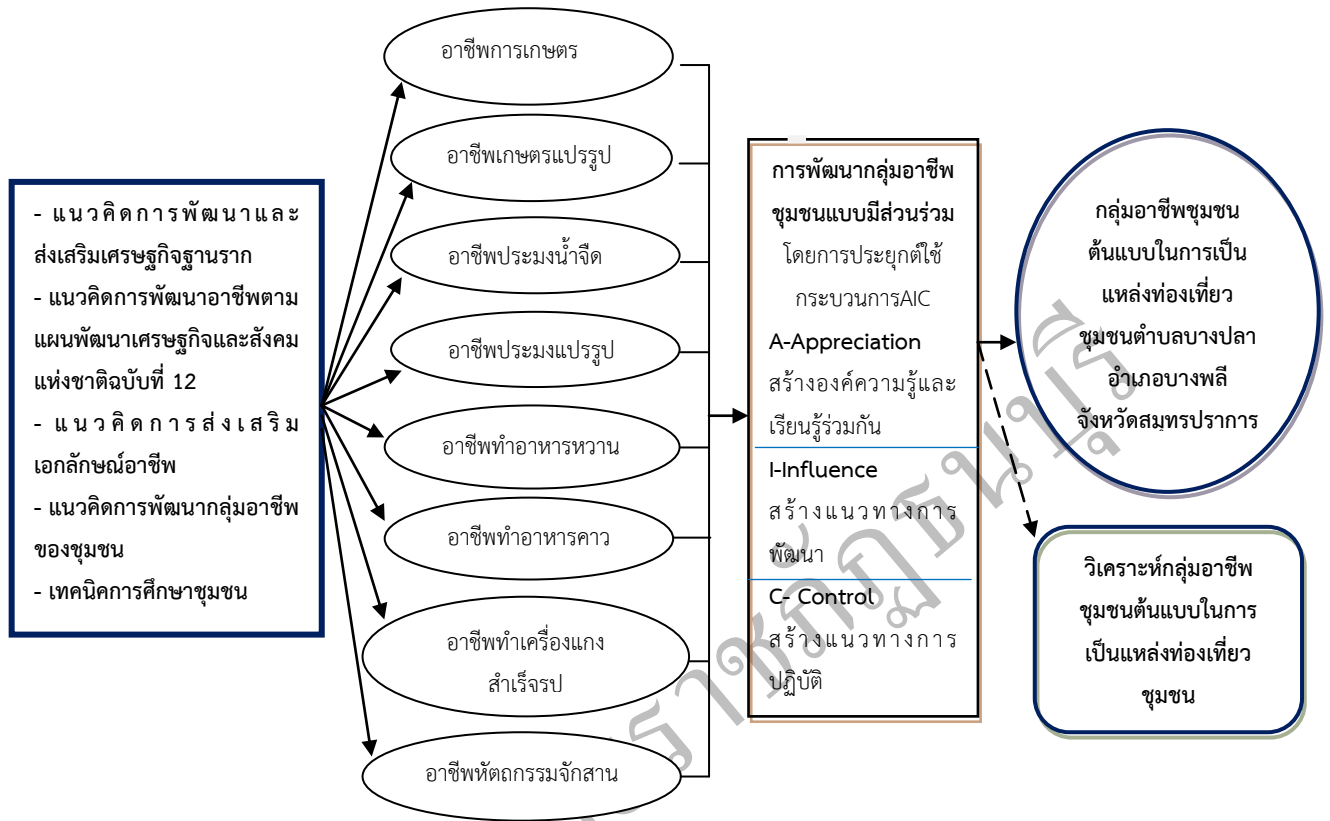
โดยนำผลการศึกษาทั้งหมดไปสร้างเป็นข้อสรุปข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ข้อมูลกลุ่มอาชีพชุมชนที่มีอยู่จริง และข้อมูลการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วม รวมถึงนำเสนอกลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและวิเคราะห์ผลของข้อมูลในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างมั่นคงของกลุ่มอาชีพชุมชน ส่งผลให้กลุ่มอาชีพชุมชนมีมีรายได้มากยิ่งขึ้น

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยเฉพาะเจาะจงต่อการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน จำนวนทั้งหมด 75 คน โดยแยกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 43 คน ได้แก่ (1) ผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 12 คน (2) กลุ่มอาชีพชุมชนจำนวน 17 คน (3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 14 คน

และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการระดมพลังสร้างสรรค์ตามเทคนิค/กระบวนการ AIC มาประยุกต์ใช้ จำนวน 32 คน ได้แก่ (1) ผู้มีส่วนร่วมในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 1 จำนวน 20 คน และผู้มีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่มย่อยครั้งที่ 1 และ 2 เป็นจำนวน 12 คน

3. ระยะเวลาศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2563 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2564

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพที่ 1.1 กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อศึกษาและหาคำตอบที่นำไปสู่การพัฒนา กลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยนำแนวคิดที่สำคัญมาเป็นแนวทาง ในการศึกษา ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ในประเด็นของยุทธศาสตร์การ พัฒนาอาชีพตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพชุมชน แนวคิดการส่งเสริมเอกลักษณ์อาชีพชุมชน และการประยุกต์ใช้เทคนิคเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนเข้าเป็น ส่วนสำคัญเพื่อตอบโจทย์การวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดเช่นนี้เข้ามามีส่วนในการกำหนดกรอบ การวิจัยโดยนำเป็นหลักคิด ที่สำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มอาชีพต้นแบบในการแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. กลุ่มอาชีพชุมชนได้รับการยกระดับและเพิ่มศักยภาพของกลุ่มอาชีพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
2. สมาชิกของกลุ่มอาชีพชุมชนมีช่องทางเพิ่มรายได้จากนักท่องเที่ยวในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและลดค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในที่อื่นๆ ทำให้มีความมั่นคงและมีความยั่งยืนในการทำอาชีพของตน
3. ผู้บริหารท้องถิ่นสามารถกำหนดรูปแบบการพัฒนาของกลุ่มอาชีพชุมชนในแผนพัฒนาของหน่วยงานและจัดทำเป็นคู่มือการพัฒนาของกลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบเพื่อยกระดับอาชีพฐานรากหรืออาชีพชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมั่นคง
4. คนในชุมชนมีรายได้หมุนเวียนที่ดีขึ้น มีการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเพิ่มขึ้น
5. ชุมชนได้รับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
6. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีและเครือข่ายได้ฐานข้อมูลในการบูรณาการองค์ความรู้เชิงวิชาการในเทคนิคและวิธีการพัฒนาของกลุ่มอาชีพชุมชนที่เป็นต้นแบบกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มอาชีพชุมชน หมายถึง การรวมตัวของคนในชุมชนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำกิจกรรมในอาชีพใดอาชีพหนึ่งร่วมกันที่เป็นอาชีพดั้งเดิมหรือที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนานของชุมชนหรือเป็นอาชีพที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ตามความต้องการของลูกค้าในชุมชนหรือนอกชุมชนและยังคงมีอยู่ในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีผู้นำกลุ่มอาชีพและสมาชิกดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิต การขาย การจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือบริการอย่างต่อเนื่องที่นำไปสู่รายได้ของสมาชิกในกลุ่มอาชีพนั้นๆ

การพัฒนาของกลุ่มอาชีพชุมชน หมายถึง การกำหนดทิศทางหรือช่องทางในการเพิ่มรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพชุมชนโดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่นำวิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญาอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ นวัตกรรมชุมชนและเทคโนโลยีในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดและพฤติกรรมของลูกค้า

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การกำหนดพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในชุมชนอาทิ อัตลักษณ์พื้นที่ เอกลักษณ์อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และความโดดเด่นในด้านอื่นๆในพื้นที่ชุมชน ที่นำไปสู่การดำเนินงานหรือทิศทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ชัดเจน

กลุ่มอาชีพชุมชนต้นแบบการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง รูปแบบหรือลักษณะการบริหารจัดการหรือแบบในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพชุมชนหรือสิ่งที่บ่งบอกถึงความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน อาทิ กลุ่มอาชีพชุมชนตั้งอยู่ในสถานที่ที่มีการจัดระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า น้ำ) อำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวเพื่อความสะดวกในการเข้าถึง ผลิตภัณฑ์มาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านและส่วนประกอบที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ใช้วัตถุดิบในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งผู้นำกลุ่มมีแนวคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง สมาชิกให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มและกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ เอกชน ภาคีเครือข่ายที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี